

PROPEMPTIKON VE EPIBATERION DİZELERİ

Ü. Fafı TELATAR*

Özet

Bu çalışmanın amacı, Yunan ve Roma edebiyatında propemptikon ve epibaterion şiirinin konularını ve anlatım biçimlerini belirlemektir. Çalışmada önce Retor Menandros'in bu şiir türleri için yaptığı açıklamalar incelenmiştir. Ardından Yunan, İskenderiye ve Roma Dönemi şairlerinin yolculuk konulu dizeleri irdelenmiş ve Retor Menandros'in anlattıkları da göz önünde tutularak propemptikon ve epibaterion şiirine ilişkin öğeler ve bunların işleniş biçimleri ortaya konmuştur. Sonuç olarak, yolculuk konulu dizelere yer veren şairlerin, ayrıntılarda farklılıklar olsa bile temelde geleneksel anlatının dışına çıkmadıkları görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Eskiçağda Deniz Yolculuğu, Retor Menandros, Propemptikon, Epibaterion, Ovidius, Amores, II, 11, Horatius, Carm., I, 3.

Abstract

Propemptikon and Epibaterion Verses

The purpose of this study is to display the themes and styles of the poetical compositions in propemptikon and epibaterion verses. In the study firstly the explanations and the rules prescribed by Rhetor Menander are examined. Then verses about the voyage in the Greek, Hellenistic and Roman periods are looked closely at which elements of propemptikon, epibaterion verses and how the composing of them are presented. A thorough examination reveals that poets composing verses related to voyage keep to the traditional narration basically even if there are some differences in the details.

Keywords: Rhetor Menander, Propemptikon, Epibaterion, Ovid, Amores, II, 11, Horace, Carm., I, 3.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. telatar@humanity.ankara.edu.tr

Eskiçağda Akdeniz havzasında hem kara hem de deniz yolculuğu zorlu idi. Bir yandan yörenin coğrafi koşulları öte yandan yolculukta karşılaşılan tehlikeler yolculuğu sıkıntılı ve endişelerle dolu bir duruma getiriyordu. Havza kuzeyden denize paralel ve dik inen yüksek dağ zincirleriyle kuşatılmıştır. Bu sıra dağların çok az yerde doğal geçitler vermesi ve çoğunlukla yüksek kesimlerde olan bu geçitlerin kışın uzun süre kapalı olması yolculuğun yavaş ilerlemesine, çok uzun zaman almasına neden oluyordu. Ayrıca yolculukta karşılaşılan haydutlar da yolcuların mal hatta can güvenliğini tehlikeye sokuyorlardı.

O dönemde, genelde kara yoluna göre bir ölçüde rahat olduğu düşünülen deniz yolculuğu hem ticari hem savaş hem de özel amaçlı yolculuklarda tercih ediliyordu. Ama onun da kendine özgü tehlikeleri vardı: Biri fırtına kopması ve geminin batması sonucu boğularak ölmek¹, diğeri korsanların² eline düşmek³ ve esir pazarında satılmak idi. Her ikisi de o dönem insanların hiç istenmediği ve çok korktukları durumları.

Toplumun olaylara bakış açıları edebiyatta yansıdığı için bu denli sıkıntı, kaygı⁴ve korku veren deniz yolculuğu edebiyata Homeros'un

¹ Bir deniz kazasında boğularak ölmek Eskiçağ insanının en çok korktuğu ölüm biçimlerinden biridir ve talihsizlik olarak kabul ediliyordu. Homeros, *Odysseia*, V, 295-299). Öte yandan boğularak ölmek yürekler acısı bir ölüm olarak niteleniyordu (Homeros, *İlyada*, XXI, 281). Çünkü kemikleri gömülmezse ruhlarının öbür dünyadaki yerlerine gidemeyeceğine, yeryüzünde sürekli başıboş dolaşıp huzur bulamayacaklarına inanırlardı. Acı bir sonu olan Hektor'un sonunda gömülmesi (Homeros, *İlyada*, I, XXIV, 790 ve dev.); Kreon'un koyduğu yasağa karşı Antigone'nin gömdüğü Polyniksese'in gömülmesi; Aeneas'ın gömdüğü ölü dümenci Palinurus'un durumları buna örnektir. Roma edebiyatında hem şiirde hem de düzyazıda deniz kazasında ölen kişilerin kıyıya vuran kemiklerinin gömülmesini arzulayan ifadeler vardır: Horatius, *Carm*, I, 23, 28; Petronius, *Satiricon*, 114, 11; Propertius, I, 17,8.

² Roma döneminde, Gnaeus Pompeius'un Akdeniz'i korsanlardan temizlemesi büyük bir başarı olarak görülmüştür. (Tullius Cicero, 2003: 19-20).

³ Julius Caesar da bir deniz yolculuğu sırasında korsanların eline düşmüş ve karşılığını para olarak vererek yaşamını kurtarmıştı: "Kış mevsiminde buraya giderken, Pharmacussa Adası yakınında korsanlar tarafından ele geçirildi; bir doktor ve iki oda uşağıyla birlikte onların yanında öfke dolu yaklaşık kırk gün geçirdi. İşin başında zaman geçirmeden yanındakileri ve öbür köleleri kendisini kurtaracak parayı bulmaları için göndermişti. Elli *talentum* karşılığında kıyıda serbest bırakılınca,..... (Tranquillus Suetonius, 2008: 7)

⁴ Homeros dizelerinde denizde fırtına yüzünden boğularak ölümü *eleon* olarak düşünmüştür (*Odysseia*, V, 299 ve dev.; *İlyada*, XXI, 273 ve dev.). Öte yandan balıklara yem olmak da istemedikleri bir durumdu (Homeros, *İlyada*, XXI, 203 ve dev.). Romalı şair Ovidius da Homeros'tan esinlenerek bu türlü ölümü *miserabilis*

döneminden itibaren işlenen konular arasında yer almıştır. Yunan ve Roma edebiyatında yolculukla özellikle deniz yolculuğuyla ilgili dizeler, konusu yolculuğa uğurlama ise *propemptikon*, konusu beklenen yolcu ise *epibaterion* diye adlandırılmıştır. Başlangıçta deniz yolculuğunda olanların bizzat çektikleri sıkıntılar ve kaygılar dizelerde işlenirken sonradan edebiyat alanında uğraş verenler, karada kalıp, sahilden denizi seyrederek denizle ilgili duygularını dizelerinde dile getirmişlerdir. Dizelerde denizin ve suyun insanları rahatlatan hoş yanlara değil de denizlerde doğanın gücü karşısında insanların çaresizliğinin neden olduğu sıkıntıları bir ölçüde rahatlatabilecek olgular ön plana çıkmıştır. Şairler yolculukla ilgili dizeleri ya baştan sona bir bütün oluşturacak biçimde işlemişler ya da yolculuğa ilişkin kimi öğeleri asıl konunun yanında süsleme, konuyu zenginleştirme, duygularını somutlaştırma gibi sanatsal amaçlarla şiirlerine serpiştirmişlerdir. Roma edebiyatında Gümüşçağ şairlerinden olan Papinius Stadius'un *Silvae*, III, 3 şiiri hem *propemptikon* hem de *epibaterion* öğelerini içermektedir, şiir *propemptikon* (uğurlama) öğeleriyle başlar, *epibaterion* (karşılama) dizeleriyle son bulur.

Propemptikon

Propemptikon sözcüğü Yunanca *propempein* (yollamak, göndermek) eyleminden türemiştir. Sözcüğün anlamından da anlaşılacağı gibi, *propemptikon* şiiri uğurlamayla ilgili öğeleri içerir. İ.S. III. Yüzyılda yaşamış olan Retor Menandros⁵ *propemptikonun* konuları ve etkili bir *propemptikon* söyleme biçiminin⁶ nasıl olacağı hakkında bilgi vermiştir. (*Rhet.gr.* II, 395 ve devamı):

Menandros *propemptikonun* üç tür olduğunu belirtmiştir: Birinci tür *propemptikon* yaşça ya da konumca büyük birinin kimi yerde öğüt kimi yerde övgü ve sevgi sözlerini içerir. İkinci tür *propemptikonda* uğurlayan ve uğurlanan kişiler yaş, konum bakımından birbirlerine eşit kişilerdir.

(zavallica) olarak nitelerken (*Tristia*, I, 2, 51) Vergilius da denizdeki balıkların ölü ya da yaralı bedenlere zarar vereceklerini vurgulamıştır (*Aeneas*, X, 560).

⁵Laodikeia'nın Lykos şehrinde doğmuştur. Hermogenes yapıtı için yorumlar yazmıştır. Fragment iki kısımda incelenir. İlkinde (3.329 ve dev.Spengel) ilahiler, tanrılara yakarılar, ülkenin ve kentlerin övgüsünü, ikincisinde (aynı yapıt 368 ve dev.) imparatorların, kamu görevlilerinin törenlerde uygulayacakları davranışlarını ve doğum günlerinin, evlilik törenlerinin, davetlerin, cenaze törenlerinin kurallarını anlatmıştır.

⁶*Propemptikon*, önceleri şairlere özgü bir yazın biçimi idi.Klasik dönem sonrası yazarlar da *propemptikon* öğelerini işlenmiştir. İ.S. 310-390 yılları arası yaşamış olan Yunanlı retorik öğretmeni Himerius, düzyazıda (*Oration* 10.1) *propemptikonun* örneğini vermiştir.

Uğurlayanın sözleri sevgi, aşk duygularını anlatan cümleciklerden oluşur. Üçüncü tür *propemptikonda* ise konumca küçük birinin, yolculuğa çıkana hitaben sözleri yer alır. Bu sözler, başarılı bir görev süresinin bitiminde görevinden ve görev yerinden ayrılarak yolculuğa çıkan kişiye yöneliktir, sanki bir tür methiye gibi, övgü içerir. Sözlerde sevgi ifadeleri de vardır, kimi dizelerde sevgi sözcükleri ön planda, kimilerinde ise daha geri plandadır. Üçüncü tür *propemptikonda* şehirden biri, tüm şehir halkının yöneticiye duyduğu sevginin sözcüsü olur.

Menandros, *propemptikon* konuşmalarını ya da şiirini üç bölüme ayırmanın uygun olduğunu düşünmüştür. Örnek olarak, genç birinin arkadaşını uğurlamasını ele almış, uğurlayan gencin, olmadık ve beklenmedik bir durumla karşı karşıya kalmış gibi ilk sözlerinin Fortuna'ya ve Aşk tanrılarına içini dökmek olduğunu belirtmiştir. Buna neden olarak, bu tanrıların hem arkadaşlığın bozulmasına ve bağlılığın kopmasına neden olmalarını hem de çözülmez arkadaşlığını sürdürmeye kararlı olan kişide vatan sevgisi ve aile özlemi uyandırdıklarını göstermiştir. *Propemptikonu* etkili kılmak için, konuşmacıya arkadaşıyla sanki arkadaşlık anlaşması yapmış gibi bir tavır alarak dinleyicilere juri gibi yaklaşmayı öğütlemiştir. Ardından uğurlayanın, arkadaşına, gitmesine gönül rızası olmadığına ilişkin sözler söylemesinin yerinde olacağını belirtmiştir. Sözlerini tarihsel ve yaşayan örneklerle güçlendirmenin etkiyi daha da artıracığı kanısını açıklamıştır. Tarihsel örnek olarak Theseus ve Herakles'in arkadaşlıklarının, Diomedes Sthenelos ve Eurylos'un dostluklarının verilebileceğini hatırlatmıştır. Yaşayan, gözlenebilir örnek olarak da sürüler halinde yaşayan atların, sığırların, hatta kuşların yaşamlarını göstermenin uygun olacağını söylemiştir. Sonra yolculuğa çıkan kişi ile birlikte yapılan güreş, jimnastik gibi etkinliklerini hatırlatmanın konuşmaya katkı yapacağını vurgulamıştır. Yaşadıkları şehri övmenin de yolcuyu caydıracak öğelerden birisi olduğunu belirtmiştir. Övgüye "Atina'yı sevmiyor musun?" biçiminde bir retorik soru ile başlamanın, ardından şehrin gizeminden, törelerinden, hatta kütüphanesinden, konferans salonlarında hocaların bilimsel tartışmalarından, Aeropagus'un, Lykeum'un, Akropolis'in güzelliklerinden, buraların özenle yapılmış çok şık yerler olduklarından söz etmenin etkisini anlatmıştır. Menandros, *propemptikonun* ilk bölümünde uğurlayanın arkadaşı ile olan dostluğuna da yer verilebileceğini düşünmüştür.

Menandros, ikinci bölümde, sevgi ve övgü dolu sözler söyleyerek yolcuyu caydırabileceğini açıklamıştır. Onun dış görünüşünden, güzelliğinden, iyi niteliklerinden, eğitiminden, şimdiye kadar yaptığı başarılı işlerden, gelecekte yapabileceği iyi işlerden söz etmeyi ve eski dostlukları hatırlatmayı ikna yolları olarak göstermiştir. Ancak, övgüde ölçüyü

kaçırmamaya dikkat edilmesi konusunda da uyarmıştır. Menandros, yolcuya giceceği yolu tarif etmenin yararlı olacağını, yolculuk deniz yoluyla ise, deniz tanrıları Aigyptios, Proteos, Anthedonios, Glaukos, Nereos, Poseidon'un yolculuk süresince onunla beraber olacaklarını söylemenin yolcuyu rahatlatacağını ifade etmiştir. Bu yolculuğa yunusların ve balinaların da sevineceğini söylemeyi *propemptikon* öğelerinden biri olarak göstermiştir.

Konuşmanın kapanış bölümünde ise gideni kararından döndüremeyen konuşmacının, arkadaşına iyi yolculuklar dilemesin yerinde bir davranış olduğu düşüncesini açıklamıştır.

Retor Menandros'un içerik ve biçim bakımından ana hatlarıyla özetlediği *propemptikon* öğelerini şairler, kimi zaman bu öğelerinin hemen hemen hepsini ardı ardına getirerek bir bütün oluşturmuşlar, kimi zaman da asıl anlatmak istediklerinin arasına bir ya da birkaçını sıkıştırarak süsleme amaçlı kullanmışlardır. Dizelerinde genel olarak yolculuğun hem kendileri açısından hem de yolcu açısından sıkıntılarını dile getirmişlerdir.

Yukarıda da söylendiği gibi *propemptikonun* ilk örnekleri Yunan edebiyatında görülmektedir. Homeros epik şiirde asıl konunun yanında süsleyici unsur olarak *propemptikon* özelliği taşıyan dizelere⁷ yer vermiştir. Dizelerde, Nympha Kalypso yurduna dönmek için yanından ayrılan Odysseus'a seslenmiş, ona yolculuk için iyi dileklerde bulunurken deniz yolculuğunun tehlikelerini⁸ de hatırlatmıştır; birlikte mutlu olduklarını belirterek, onu yolculuktan caydırmaya çalışmıştır. Sonradan İ.Ö. altıncı yüzyılda yaşamış lirik şair Theognis⁹'in ve onu örnek alan şairlerin *propemptikon* dizelerinde deniz tanrılarının yolculuktaki etkileri vurgulanmıştır¹⁰. Theognis dizesinde deniz tanrısı Poseidon'a seslenmiş ve ondan yolculuğu neşelendirmesini istemiştir. *Propemptikon* öğeleri Lesboslu lirik şair Sappho'nun dizelerinde¹¹ de yer bulmuştur, şair ayrılmanın verdiği sıkıntıyı dile getirmiş, güvenli bir yolculuk sağlamaları için deniz tanrısı Nereos'un kızlarına yakarmıştır. İ. Ö. dördüncü yüzyılda yaşamış, lirik ozan

⁷ Homeros, *Odyseia*, 5, 203-207.

⁸ Homeros, Euros, Notos, Boreas, Zephyros rüzgarlarının denizdeki tehlikelerde etken olduğunu belirtmiştir (*Odyseia*, 5, 295-332).

⁹ Megaralı şair genç arkadaşına hitaben şiirler yazmıştır. Şiirlerinden 1400 dize günümüze kalmıştır. Bunlardan 691. dize *propemptikon* dizesidir.

¹⁰ Bu düşünce ilkin Homeros'un *Odyseia* adlı yapıtında görülmektedir (X, 21). Tragedya şairi Sophokles de aynı düşünceye yapıtında yer vermiştir (*Aitia*, 674) Rüzgârların denizlerdeki sakinleştirici gücü Roma döneminde Vergilius'un da önemseydiği bir şeydir (*Aeneas*, I, 66; III, 69; V, 763; *Ecloga*, II, 26).

¹¹ Sappho, fr. 5, 1-2 ve fr. 94.

Erinna'nın¹² şiirinde *propemptikon* dizeleri görülmektedir. Erinna dizelerinde yolculuğa çıkan arkadaşının cesaretini övmüş, balıktan arkadaşına yol göstermesini dilemiştir. Şairin dizelerini İ.S 200 yılında yaşamış eskiçağ yazarlarından söz eden Athenaios yapıtında şöyle aktarmıştır:

“ey güvenli yolculuğu sağlayan balık, gemicileri gözet!
Korkusuz arkadaşına önderlik edesin”

Homeros'un destanlarında ve Homeros'tan sonraki lirik şairlerin şiirlerinde görülen *propemptikon* öğeleri (deniz tanrılarının gücü ve denizdeki canlılar) bu tür şiirlerin nüvesini oluşturacak nitelikte dizelerdir. Sonradan Yunan tragedyaya şairlerince de işlenmiş ve bir ölçüde de geliştirilmiştir. Euripides, *Helena* adlı tragedyasında yolculuk sırasında deniz tanrılarında uygun rüzgarları estirmelerini dilemiştir: “Ey dalgaların bağrında yaşayan deniz tanrısı Poseidon ve sizler ey Nereus'un kızları esinde beni de kurtarın, bizi sağ salim Nauplio kıyısına ulaştırın!” (1584-1588). Yine aynı oyunda koronun sözlerinde *propemptikon* öğelerine raslanmaktadır. Koro sözlerine Sidon'un gemisine seslenişle başlamıştır. Ardından denizin durgunluğunu temsil eden Nereus kızı, Galateia'nın denizi sakinleştirerek gemiyi bir kuş gibi Argos sahillerine ulaştırmasını dilemiştir. Koro sonraki dizelerinde Tyndareus oğulları Kastor ile Polluks'e de yakarmış, onlardan uygun rüzgarlar estirerek Helene'ye yardım istemiştir (*Helene*, 1450-1457). Euripides'in *Medeia* adlı tragedyasının ilk dizelerinde, sütüne, yolculuğa çıkana cesaret veren unsur olarak Argo gemisinin yolculuğunu göstermiş ve gemiden yakınmıştır (1-3). Böylece Euripides daha sonra Roma dönemi *propemptikon* şiirinde sık sık karşımıza çıkacak olan Argo gemisine bir yakınma unsuru olarak değinmeyi başlatmıştır. Tragedya şairlerinin *propemptikon* dizelerinde deniz tanrılarına sesleniş ve gemiye sesleniş birlikte görülmektedir.

Propemptikon İskenderiye döneminde bir yazım biçimi olarak geliştirilmiştir. Çünkü yer verilen öğelerde (deniz tanrılarına, gemiye seslemiş) ayrıntılara girilmiştir. Şöyle ki, Theokritos¹³ *Çoban* şiirlerinde genel olarak uygun rüzgarlar demek yerine, dört rüzgar çeşitinden özelliklerini de dikkate alarak söz etmiştir:

¹² Erinna, İÖ IV yüzyılda yaşamış, kadın ozandır. Doğum yeri hakkındaki bilgiler kuşkuludur. Kimileri Lesboslu kimileri Rodoslu kimileri de Teloslu derler. Evlenmemiştir. Genç yaşta, 19 yaşında ölmüştür. Yapıtlarından fragmentler kalmıştır. Dizelerinde, evlendikten kısa süre sonra ölen arkadaşı için duyduğu üzüntüyü anlatmıştır.

¹³ İ.Ö. III. Yüzyılda yaşamış, kır yaşamı ve doğa tasvirlerindeki becerisiyle bukolik (pastoral) şiirin yaratıcısıdır.

“Ageanaks’ın Mytilene’ye yolculuğu hayırlı olacak: ister Oğlaklar batarken Notos’un oynak dalgaları önüne kattığı günler olsun, ister Orion’un Okeanos’a değmek üzere iken adımlarını durduğu mevsim olsun¹⁴” (VII, 52- 54) dizeleriyle şair, tanrıların Ageanaks’a rahat bir yolculuk yapması için uygun hava koşullarını sağlamadığını belirtmiştir.

Kallimakhos¹⁵ *propemptikon* dizelerinde retorik öğeleri ön plana çıkarmış, gemiyi kişileştirerek ona seslenmiş, dostunu alıp götüreren olarak sitem etmiştir. Ardından tanrının yolculuğa yardımcı olmasını istemiş, yolcuyla olan dostluğunu dile getirmiştir (fr. 400):

“Hayatımın tatlı ışığını benden kapan gemi, limanları gözeten Zeus’a yakarıyorum.”

Euripides’in dizelerinde koronun sözleri arasında yer bulan gemiye sesleniş, Kallimakhos’un *propemptikon* dizesinde şiirsel bir anlatımla iç içedir. Onun ardından gelen, İ.Ö birinci yüzyılda yaşamış Yunanlı ozan Parthenios¹⁶’un yazdığı düşünülen dizelerde ise sadece deniz tanrılarına, “Glaukos’a ve Nereidis’e ve Melikertis’e¹⁷” yakarış vardır.

Yunan ve İskenderiye dönemi şairlerinin *propemptikon* dizeleri incelendiğinde şairler, çoğu kez ilk dizelerde ya yolcuyla taşıyan gemiyi ozansal bir anlatım biçimiyle kişileştirilerek gemiye seslenmişler ya da tanrılara yolculuğun iyi geçmesini ve sağ esen dönüşü sağlamaları için yakarmışlardır. Roma döneminde ise şairler Yunanlı örneklerine sadık kalmışlar, ama şiirlerinde kendi düşüncelerini de yansıtmışlardır. Denizle ilgili korkularından ötürü bir yandan denizi zalim, acı veren, güvenilmez, öte yandan *immensum* (çok büyük) ve *vastum* (ucuz bucaksız) olarak nitelemişlerdir. Bu denli büyük ve önceden ne olacağı bilinemez denizde, yolculuğa çıkan gemileri ise fazla dayanıksız ve sağlam olmayan sıfatlarıyla nitelemişlerdir (*frangilem ratem, frangilem phaselon, frangili carina*). Böylece yolcuların ve gemi kaptanlarının her zaman tehlikeyle hatta ölümle karşı karşıya olduklarını vurgulamışlardır. Bu nedenle, dizelerde ilkin denizde ölüm korkusu saçan durum ortaya koyulmuş, ardından ya deniz tanrılarına genel olarak ya da adları verilip, görevleri

¹⁴ Theokritos, 1949:65.

¹⁵ İ.Ö. 310-240 yılları arası yaşamış Yunanlı şair.

¹⁶ Roma’ya tutsak olarak getirilmiştir. Sonradan özgür olmuştur. Kendinden daha genç olan Romalı Helvius Cinna’yı, Cornelius’u, Vergilius’u etkilemiştir. *Elegeia* şiir türündeki sayısız yapıtlarından yalnızca üçü günümüze kalmıştır. Kalan yapıtlardan birini *Encomium* türünde karısı Arete için yazmıştır.

¹⁷ dizeye sonradan Vergilius, *Geor.*, I.437’de yer vermiştir: ne yağmur yağacak ne yel esecek /adıklarını ödeyecek gemiciler, / korundukları için Glaukos’a

çerçevesinde onlara ayrı ayrı seslenilmiştir. Kimi zaman da onlara denizi durgunlaştırmaları için keçi ya da koyun kurban etmişlerdir (Verg. *Aen.* V, 772-3). Seslenen tanrılar arasında Romalıların dalgalardan doğduğunu kabul ettikleri, denizlerdeki gücüyle gemilere yön gösterdiğine inandıkları Venus¹⁸, kötü hava koşullarından ötürü çalkantılı denizde güç durumda kalan gemicilere yardım eden Dioskur'lar¹⁹ (Kastor ve Polluks), rüzgarların tanrısı Aiolos²⁰, batıdan esen rüzgarların esintisini hafifleten ve gemilerin hareketine uygun rüzgarları estiren ve rüzgarların babası diye adlandırılan²¹ Neptunus, gemicilere karşı iyi niyetli ve iyilik sever Nereos'un denizde dalgaları simgeleyen hoş görümlü kızları, her türlü canlı cansız biçime dönüşme ve geleceği görme, bilicilik yetisi olan deniz tanrısı Proteos, denizi sakinleştirdiğine inanılan²² Triton'un yanı sıra sonradan deniz tanrısına dönüştürülen Glaukos, Leukothea²³ ve oğlu Palaimon da vardır.

Eskiçağda yolculuğa çıkanın kendisi ya da yakınlarından biri kehanete başvururdu. Tanrıların yolculuğu onayladıklarını veya onaylamadıklarını dönemin inançlarına göre türlü belirtilerle belli ettikleri düşünülürdü. Bu nedenle yolculuğa çıkanlar ya da onların yakınları yola çıkmadan önce tanrılardan yardım dilerlerdi. Başvurulan kehanet ve sonucunun belirtilmesi de *propemptikon* öğelerinden biridir. Kimi şairler, şiirlerinin ilk dizelerine tanrıların düşüncelerini belirttiğine inanılan işaretlerin²⁴ ne olduğuna değinerek başlamışlardır. Örneğin, “Gemi uğursuz belirtilerle demir almış gidiyor” (Hor. *Epod.* X,1).

Roma edebiyatında bilinen ilk *propemptikon* Roma edebiyatında *neoteroi*²⁵ (yeni ozanlar) diye bilinen şairlerden²⁶ biri olan Gaius Helvius Cinna'nın Yunanistan'a yolculuğa çıkan Asinius Pollio'ya yazdığı ve onu onurlandırdığı şiirdir. Günümüze ulaşmamış bu şiirde Yunanlı şair Parthenios'a öykünme vardır. Şiir hakkında bilinenler çok sınırlıdır. Ancak

¹⁸ Aphrodite'nin gemilere yol gösteren tanrılar arasında sayılmasının örnekleri Solon (7,3f) ve Anyte (9, 14) e dayanmaktadır. Zaten tanrıça Knidos'ta 'Euploia' adıyla tapılmaktadır (Pausanias, I, 1,3).

¹⁹ Plinius *Naturalis Historia*, 2, 101.

²⁰ Aiolos'un görevleri için bk. Vergilius, *Aeneis*, I, 62-80.

²¹ Juvenalis, XIII, 81.

²² Ovidius, *Met.*, I, 333 ve dev.

²³ Ovidius, *Met.*, IV, 539 ve dev.

²⁴ Tanrıların işaretlerini bildirmede aracı olarak kargayı, saksığanı kullandıklarına inanılırdı.

²⁵ Roma Edebiyatında altınçağ olarak bilinen dönemin başında yaşamış olan bu şairleri Cicero hem genç olmaları hem de İskenderiye Dönemi şairlerinin etkisi altında şiir yazdıkları için 'yeni' sıfatıyla nitelendirmiştir.

²⁶ Ovidius, *Tristia* adlı yapıtında bu şairlerin adlarını vermiştir (II, 421- 438).

Retor Menandros'ın birinci tür *propemptikon* olarak belirttiği biçimde olduğu düşünülebilir. Çünkü, İ.Ö. 76 yılında Roma'da doğan Asinius Pollio ünlü bir devlet adamı, hatip, şair, tarihçidir. Dil ve edebiyat öğretmeni Hyginus²⁷ yapıt üzerine açıklamaları içeren kitap yazmıştır. Altınçağda Vergilius ve Horatius, gümüşçağda Papinius Staius, Helvius Cinna'nın dizelerinden etkilenmiştir.

Vergilius *Aeneis* adlı destanında destan kahramanı Aeneas'ın yolculuğu sırasında Afrika kıyılarında Dido ile kıvılcımlaşmış aşkı işlediği dizelerde *propemptikon* öğelerine yer vermiştir (IV, 305 ve dev.). Dizelerde Dido, sevgilisinin yola çıkmak için verdiği beklenmedik karardan ötürü şaşkınlığını dile getirmiş, ve onu caydırmak amacıyla birlikte geçirmiş oldukları neşeli günleri hatırlatmış ve yolculuk sırasında esecek olan poyraz rüzgarının yolculuğu zorlu kılacağını ifade etmiştir. Vergilius'un yer verdiği bu öğeler Retor Menandros'ın önerileriyle örtüşmektedir. Vergilius, dizelerinde geleneksel *propemptikon* anlatım biçimine kendine özgü söyleyiş biçimiyle uymuştur. Vergilius'un çağdaşı Horatius da lirik şiirlerinde *propemptikon* öğelerine yer vermiştir. Horatius'un *propemptikon*ları Retor Menandros'ın üç türe ayırdığı biçimlerden arkadaşın yolculuğu için söylenmiş ikinci tür *propemptikon* örnekleridir. *Propemptikon*lar yolculuk öncesi söylenmiştir ve geleneksel biçimde gemiye seslenişle başlamıştır, ardından huzurlu bir yolculuk sağlamaları için tanrılara yakarılmıştır.

Horatius *Carm.*, I, III şiirinde Atina'ya bir yolculuk için hazırlanan arkadaşları Vergilius'a hitap etmiştir. Şiirin ilk sekiz dizesinde şair, huzurlu bir yolculuğun ardından, Vergilius'a sağ esen kavuşma arzusunu belirtmiştir. Şiir Kallimakhos'la başlayan geleneksel anlatıya uygun biçimde yolculuğun yapılacağı gemiye seslenişle başlamış, şiirde Venus'e, Kastor ile Polluks'a, Aiolos'a huzurlu bir yolculuğu sağlayacak uygun hava koşulları için yakarılmıştır: “ Ey gemi, senin için Kıbrıs'ın güçlü tanrıçasının, ıslıl ıslıl yıldızlar Helena'nın kardeşlerinin ve yellerin atasının Iapy'den başka tüm yellere engel olmasını dilerim! Sen emanetim Vergilius'u bana geri ver, sağ esen Attica'ya ulaştır”. Ardından sağlam olmayan bir gemiyle de olsa yolculuğun iyi, tehlikelerden uzak rahat geçmesinde tanrıların etkisini belirtmekle, onların gücünü vurgulamıştır. Sonraki dizelerde Horatius, genel amacına uygun olarak, tehlikelerle dolu deniz yolculuğuna çıkanların, tutkularına, hırslarına engel olamayan kişiler olduklarını düşünmüş ve onları kınamıştır. Böylece *propemptikon* öğeleriyle başlayan şiir, insanların ellerinde olanla yetinmemeleri, tanrılara yeterince saygı göstermemeleri nedeniyle tanrılarca cezalandırılmalarının anlatılmasıyla son bulmuştur.

²⁷ Tranquillus Suetonius, 2006: 49-50.

Horatius'un, *Epod.*, X şiiri de *propemptikon* niteliklidir ve Maevius'un yolculuğu konuludur. Dizeler yolcu yolculuğa çıkmadan önce yazılmıştır. Şiir, Vergilius'un yolculuğu konulu şiirinde olduğu gibi, gemiye seslenişle başlamıştır. Şair hem kendisinin hem de dostu Vergilius'un hiç sevmediği Maevius'un yolculuğunun kötü geçmesi için, yolculuklarda istenmeyen bir yel olan Auster'i (Güney yelini) ve kötü havada esen rüzgarları çağırmıştır. Böylece Horatius ikinci tür *propemptikon* öğelerine kızgınlık belirten anlatıları da sokmuştur:

“kötü Maevius'u taşıyan gemi, uğursuz belirtilerle demir almış gidiyor. Auster, unutma, korkunç dalgalarla geminin iki yanını kırbaçlamayı! Kara keşişleme, unutma, denizdeki çalkantıyla kırılmış kürekleri o yana bu yana saçmayı! Yüksek dağlarda dişbudak ağaçlarını kıracak gibi bir poyraz çıksın; üzüntü veren Orion'un battığı kapkara gecede hiçbir yıldız dost olmasın”(Epod., X,1-10).

Roma edebiyatında aşk şiirlerinde uzaklara giden sevgiliye bir sitem de vardır. Bu nedenle şairler, sevgililerini uzaklara götüren denizi kıskanç (*invitus*) ve acımasız olarak nitelemişlerdir. Aşk *elegeiası* şairleri aşklarını, sevgililerine bağlılıklarını dile getirirken, yolculuk nedeniyle onlardan ayrılmak istemediklerini vurgulamışlar, gemileri ve yelkenleri hazırlayan kişilere kötü dileklerde bulunmuşlardır. Propertius, I, XVII'de Cassope'ye gitmek üzere yola çıkan sevgilisi Cynthia'nın ardından, ıssız kıyıda demir almış gemiyi izlerken, hem sevgilisinin yolculuğunun iyi geçmesi için adak adamakta hem de ondan ayrılmanın sıkıntısıyla yakınmaktadır. Propertius, *propemptikon* öğelerinden biri olan deniz yolculuğunu başlatana ilenmiş ve denizde uygun rüzgarların esmesini sağladığına inanılan Kastor ile Polluks'a yakarmıştır:

“Kim gemileri ve yelkenlileri hazırladıysa, ilkin acımasız denizde yolculuk yapsın! Sevgilimin kendi arzularını bastırması (sevgilim her ne kadar acımasızsa da yine de az bulunur.) balta girmemiş ormanlarla çevrili kıyıları görmekten ve yardımlarına gereksinim olan Kastor ile Polluks'u aramaktan daha kolay olmadı mı?” (I.XVII,1-7).

Propertius, ikinci kitabının XXVI. şiirinde de *propemptikon* öğelerine yer vermiştir. Ancak şiirde gerçekten yola gidecek ya da gitmiş kimse yoktur. Şair, düşünüyü dizelere aktarmıştır: Sevgilisi, deniz yolculuğu sırasında dalgalarla boğuşurken sıkıntı çeker ve zor durumdadır. Dizelerde sevgilisinin çektiği sıkıntıları, deniz yolculuğunun neden olduğu sıkıntılara benzeterek duygularını somutlaştırmıştır.

“hayatım, seni gördüm düşümde deniz kazasına uğramış bir gemide, Ionia denizinde yorgun bedeninin taşındığını, bana söylemiş olduğun yalanları itiraf ediyordun. Artık suya iyice batmış saçlarını kaldıramıyordun, tıpkı altın boğanın yumuşak sırtında Helena'nın erguvan renkli dalgalarla boğuştuğu gibi. Adının denizde kalmasından, batan deniz kızlarının senin için gözyaşı dökmelerinden korktum. Ben Neptunus'a, Kastor'a ve kardeşine, şimdi bir deniz tanrıçası olan Leukothea'ye senin için yakardım.

Sen güçlkle dalgalar arasında ilk işaretleri verirken, artık ölümün eşiğindeyken sık sık benim adını söylüyordun. Eğer Glaukos yüzünü tesadüfen görmeseydi, Ionia Denizinde deniz kızı olacaktın, Nereos'un kızları, akça pakça Nesae ve kara kuru Kymothoe kıskançlıkları yüzünden sitem edeceklerdi” (II, XXVIIa).

Propertius, dizelerde *propemptikon* öğelerini amacına uygun olarak, sevgilisini Helena'ya benzeterek yüceltirken ve onun güzelliğinin deniz kızınıninkine eş olduğunu belirtirken ve boğulmakta olan sevgilisine yardım etmeleri için Neptunus'a, Kastor - Polluks'e, Leukothea'ya yakarırken süsleme amaçlı olarak kullanmıştır.

Elegeia şairi Tibullus, I.3'te geleneksel *elegeia* öğeleri içerisine *propemptikon* dizelerinin bazılarını katmıştır: Deniz yolculuğuna, yolda karşılaşılan zorluklara ve tanrıların yolculuğu sağ esen sona erdirmedeki güçlerine değinmiştir. Şiir tam bir *propemptikon* değildir. Şiirde *propemptikon* öğeleri süsleme unsuru olarak kullanılmıştır. Tibullus, edebiyatla ve askerlikle uğraşan koruyucusu Messalla Corvinus'un doğu seferine çıkmasından sonra, onun ardından giderken kendisinin yolda Corcyra adasında hastalandığını ifade etmiştir. Şair orada yalnızken duyduğu sıkıntıları, kaygıları dizelere dökmüştür. Adada yalnızken annesini, kız kardeşini ve sevgilisi Delia'yı anımsamıştır. Sonraki dizelerde Delia'nın, kendisi yolculuğa çıkmadan önce yolculuk için tanrılara danıştığını söyleyerek *propemptikon* öğelerinden birine yer vermiş olur

“Derler ki tanrılara danışmış teker teker/ beni kentten uğurlarken üç kez niyet çekmiş çocuğun elinden, kesin belirtiler öğrenmiş/ üç yol ağzında çocuktan. Dönüş görünüyormuş/ her birinde, kendini alamamış gene de/ yoluma dönüp dönüp bakarak ağlamaktan²⁸”.

Şair, Delia ile olan eski günlerini anlatarak şiirini sürdürmüştür. Ardından ticaret amacıyla deniz yolculuğuna çıkanların çektiği sıkıntıları sıralamıştır. Son dizelerde tanrılara yakarmış, suçsuz olduğunu, ölürse mezar

²⁸ Tibullus, 2001: 32.

taşına 'karada, denizde Messalla'nın ardından giderken öldü' yazılmasını istemiştir.

Ovidius, *Amores* adlı yapıtının ikinci kitabının XI. şiirinde, sevgilisi Corinna yolculuğunu işlemiştir. Bir aşk şiiri olan bu şiirde asıl konu şairin sevgilisinden ayrılmak istememesidir. Şair, dizelerde sevgilisinden ayrılmanın üzüntüsünü ve denizdeki tehlikelerden ötürü bu yolculuğunun sağ esen sonuçlanmasından duyduğu kaygısını dile getirmiştir. Şiir, yolculuk öncesi yazıldığı için, *propemptikon* anlatısının geleneksel biçime uygun olarak gemiye seslenişle başlamıştır, ancak Ovidius bu noktada geminin çam ağacından yapıldığını söyleyerek ayrıntıya girmiştir. Böylece daha ilk dizelerde, yolculukta fırtına çıkmasa bile, geminin dayanıksızlığını belirtmekle, yolcunun yolculuğa çıktığı andan itibaren tehlikede olduğunu vurgulamıştır. Öte yandan, şair çam ağacının Pelion tepelerinden kesildiğini söyleyerek de dolaylı yoldan Iuppiter'e karşı saygısı ve bağlılığı olmayan Gigantların²⁹ düştükleri durumu kendisine karşı çıkan sevgilisine hatılatmıştır. Şair, gönlü yolculuğa razı olmadığından, gemi yolculuğunu ilk başlatandan yakınmayla şiirine devam etmiştir. Ardından, deniz yolculuğunda kendisini kaygılandıran tehlikeleri sıralamıştır: Rüzgarları hatırlatmış, yolculuk süresince hava koşullarından dolayı denizin durumunun hep aynı kalmamasını, kısa sürelerde ve yere bağlı olarak değişebilmesini, kimi zaman çalkantılı, kimi zaman durgun olduğunu işlemiştir. Ovidius, şiirsel bir anlatımla söylediğini destekleme amacıyla anlatısına mitolojiyi de katmıştır. Şiirin sonraki dizelerinde şair genç kızlara uzaklara gitmemelerini öğütlemiştir:

"Kızıl sarı postu taşıyan, Pelion tepelerinden kesilmiş çam ağacından gemi, çalkantılı, dalgalı sularda, birbirine çok yakın kayalar arasından geçerek kötü yolları öğretti. Keşke, hiç kimse kürekle uzun boğazları geçmeseydi, aceleci Argo uğursuz suları içmeseydi! İşte Corinna bilinen yatağından, yoldaş Penatlar'dan kaçıyor, aldatıcı yollara gitmeye hazırlanıyor. Zavallı ben, senin için Zepyros'tan, Euros'tan ve soğuk Boreas'tan, ılık Notos'tan korkuyorum! Orada sen ne kentlere ne de ormanlara şaş: Adaletsiz denizin koyu mavi biçimi değişmez: denizin ortasında ne ince kabuklu hayvanlar ne de çakıllar vardır, varolan gecikmedir. Kızlar apak ayaklarınızla kıyılarda iz bırakın, ilerisi sonu belirsiz bir yoldur. Yellerin çarpışmalarını, Scylla'nın Charybdis'in bulunduğu suları, şiddetli fırtınası olan Ceraunia kayalıklarını, büyük, küçük Syrtes'in gizlediği koyuları size başkaları anlatsın"(Am.,II, XI,1-23).

²⁹ Gigantların doğum yeri.

Roma edebiyatında gümüşçağ olarak bilinen dönemde de yolculuk işlenen temalar arasındadır. Papinius Staius'un *Silvae* adlı yapıtının 143 dizeden oluşan III,2 şiiri başından sonuna kadar yolculuk öğelerini içermektedir. Şiirde yolculuğa ve yola ilişkin türlü motifler ard arda getirilerek, geleneksel inançlarla içiçe bir kompozisyon oluşturulmuştur. Şair, şiirine tanrıların doğa olaylarını (rüzgar,fırtına ...vs) yönetmedeki etkinliklerini düşünüp, adaklar adadığı tanrılardan yardım umarak onlara ilkin toplu seslenmiş, ardından aralarından Neptunus'u seçerek ona seslenmiş ve kurban kestğini belirterek ona yakarıyla başlamıştır:

“Cüretkar gemilere yardım etmeyi, fırtınalı denizde ciddi tehlikeleri azaltmayı seven tanrılar, suları sakinleştirin ve adaklara barışı sağlayın! Tanrılar yakarılarımı işitsinler. Yakarana dalgalar zorluk çıkarmasınlar. Ey Neptunus, yüceliğinle az bulunan şeyi veresin diye kurban kesiyorum.”

Sonraki dizelerde yolcunun ruh halini ve onunla olan yakınlığını dile getirip, denizle ilgili tanrının adını vererek gemiye huzurlu bir yolculuk sağlamalarını dilemiştir:

“Genç Maecius çok kaygılıdır. Yüreğimin parçası denizlerin ötesine gitmeye hazırlanıyor. İyi yıldızları taşıyan ikiz boynuzları yelkenliye oturtun. Yakarıyorum Helena'nın kardeşleri ışıklarınızla gökyüzünü ve denizi aydınlatın, Illia'nın kızkardeşinin fırtınalı yıldızını uzak tutun, tüm gökyüzünden uzaklaştırın. Mavi denizlerde dolaşan siz, ikinci krallığın talihi ve şanı Nereidler ,-açık denizin yıldızlarını dile getirmek benim hakkımdır- Doris'in köpükler arasındaki cam gibi saydam mağaralarından çıkın, Baia koylarını ve ılık su akıntılarının olduğu kıyıları sakin akıntıyla kucaklayın.”

Şair, dizelerde tanrılara, gemiye iyi bir yolculuk sağlamaları için aralarında iş bölümü yaparcasına her birinin ayrı bir görevi üstlenmeleri için yakarmıştır:

“(Tanrılar), onun (geminin) her iki yanını yumuşak daireyle önceden sarın, Kiminiz kenevir donanımı direktten iyice gersin, kiminiz ılık batı rüzgârına yelken açsın. Biri çapraz kemereyi hazırlasın, biri bükük gemi direğinin yönetimini sulara versin, biri de derinleri araştırmak için demir atsın. Diğerleri hafif yelkenli filikayı geminin arkasına bağlasınlar, birileri de zinciri denizden çeksinler. Biri gelgiti kontrol etsin, suları doğuya akıtsın. Kısacası gri denizin kardeşlerinden hiçbiri boş durmasın. Türlü biçimli Proteus'a izin ver. İki biçimli Triton önde yüzsün. Ani büyülerle gözden kaybolan bedeni olan Glaukos balık kuyruğunu vura vura Anthedon kıyısına,

doğduğu kıyılara doğru yüzün. Sen herşeyden önce Paleomon³⁰ tanrıça annenle birlikte onayla!”

Deniz kıyısından gemiyi izleyen şair, şiirini geminin limandan ayrılışını betimleyen dizelerle sürdürmüştür:

“Artık kaptan halatı çözüp gemiyi karadan ayırdı. Dar iskele tahtası suya battı. Acımasız kaptan gemi direğinden yüksek sesle bağırdı ve güven veren öpücükler yolladı. “Tek kalsam da karaya çıkacağım, gemi batana dek gemiyi terk etmeyeceğim.”

Statius, yolculuğa çıkacak olan Celer’i, Phoniks’e benzetmiş, onun gibi sağ esen karaya çıkmayı başarabileceğini düşünmüş ve Celer’in gitmesine karşı çıkmayacağını belirtmiştir. Şair, Celer doğuya ve Mısır’a gideceği için tanrıça İsis’e de seslenmiş, tanrıçanın gücüne değinerek onu yüceltmiş, ondan yolcusunu korumasını ve ona eşlik etmesini dilemiştir:

“Bir zamanlar Phoroneus’un mağarasında olan şimdi Pharus’un ecesi, soluk kesen doğunun tanrısal gücü ey Isis, Mareota’da çok sesli değneyinle gemiyi ve Latium hükümdarının doğu işaretini verdiği seçkin genci koru”

Statius’un bu şiirinde Roma edebiyatında *propemptikon* dizelerinde yer verilen tüm öğeleri görmekteyiz. Şiir bu türde yazılmış en ayrıntılı ve uzun şiirdir.

Homeros’un dizelerinde görülmeye başlanan *propemptikon* dizeleri Yunan, İskenderiye Dönemi ve Roma Dönemi boyunca sürekli gelişerek İ.S. 1. Yüzyılda Statius’un şiiriyle son şeklini almış, edebiyattaki yerini bulmuş denebilir.

Epibaterion

Epibaterion sözcüğü, Yunanca *epibainein* (varmak, ulaşmak) eyleminden gelmektedir. *Epibaterion* şiiri, sözcük anlamından da anlaşılacağı gibi gelen yolcu ile kavuşmaktan ötürü söylenmiştir. Yunan ve Roma edebiyatında kavuşma konulu dizeler (*epibaterion*) incelendiğinde, genel olarak işlenen ya da değinilen öğeler hemen hemen aynı olmakla birlikte anlatım biçimlerinde yer verilen öğelerin sayısında ve sıralanışında değişiklik vardır.

³⁰ Deniz tanrıçasına dönüştükten sonraki adı Leukotheadır. Denizin köpüklü dalgalarını simgeler. Poseidon korkunç fırtınayla Odysseus’un salını paramparça ettiğinde azgın dalgalar arasında boğulmak üzereyken Leukothea onu kurtarmıştır (*Odyseia* V .333 v.d).

Epibaterion dizelerinde eğer gelecek olan yolculuğa çıkmamışsa, yolcu bekleyen, yolcusunu sağ esen ulaştırırsınlar diye tanrılara yakarmıştır. Yolcu geldikten sonra mutluluğu belirtmek için yazılan dizelerde ise gelenle karşılaşma anı, kucaklaşma ve bundan duyulan sevinç, gelenle hasret giderme işlenmiş, ardından onun uzakta iken kaldığı yerler hakkında anlatacaklarını ilgiyle dinlemeyi ifade eden dizelere yer verilmiştir. *Epibaterion* dizelerinde kavuşmanın onuruna düzenlenecek şölene ve şölende yapılacaklara, sunulacak yiyeceklere, içeceklerle değinilmiştir. Kimi dizelerde tanrıların kavuşmadaki etkinliği vurgulanıp, şölende onlara söz verilen adakların yerine getirileceği söylenmiştir.

Epibaterion dizelerinin ilk örnekleri Yunan edebiyatında görülmektedir. Homeros *Odyseia* 16, 20 ve sonraki dizelerde Telemakhos'un evine döndüğünde babasının onu karşılama anını ve gelişinden duyduğu sevincini, oğluna verdiği değeri belirtmiştir:

“öyle kucakladı öptü, kurtulmuş görünce ölümden/ ve şu kanatlı
sözleri söyledi ona, ağlaya ağlaya/ “hoş geldin, Telemakhos, iki
gözümün tatlı ışığı,/ gemiyle Pylos'a gittiğin günden bu yana,
/sanmıştım seni bir daha göremem/hadi sevgili yavrum içeri gir,/ çok
uzaktan gelirsin bakayım sana doya doya³¹”.

Yunan lirik şiirleri de *epibaterion* öğelerini içermektedir. Sappho (fr.25) uzakta olan kardeşinin deniz yolculuğuna çıkması söz konusu olunca Venus'e ve Ege Denizinin Knidos açıklarında deniz dibinde bir mağarada yaşayan Nereus kızlarına seslenerek onlardan kardeşine huzurlu bir yolculuk sağlamalarını dilemiştir:

“Ey Kıbrıslı tanrıça ve Nereid'ler, kardeşimin buraya sağ esen
gelmesini sağlayın! Önceki suçlarını bağışlayın. Gelişi dostlarına,
düşmanlarına ve bize neşe versin!”.

Şair, yolculuğa çıkacak kardeşini yolculuk sırasında korumaları için denizle ilgili tanrılara yakarmıştır.

Roma edebiyatında, şiirlerinde daha çok sevgilisine olan duygularını ifade eden bir şair olarak bilinen Catullus, 9. şiirinde arkadaşına kavuşmanın getirdiği mutluluğu dizelere dökmüştür. Şair baştan sona *epibaterion* öğelerini içeren şiirde arkadaşı Veranius'un dönüşünden duyduğu sevinci, arkadaşı ile kucaklaşma anını işlemiştir.

“Bütün arkadaşlarım arasında / binlercesinin içinde / başta gelen
Veranius, / döndün mü yuvana / ocak tanrılarının yanına / can ciğer
kardeşine, / kocamış ananın kucağına / geldin ya . / Muştular olsun bana!

³¹Homeros, 1978: 283.

Sağ esen göreceğim seni, / dinleyeceğim sesini / anlatırken İberia yöresini/ halkını, orada olanı biteni, / alışkanlığın üzere; / öpeceğim tatlı yüzünü, gözlerini/ boynuna sarılarak / Hey var mı benden sevinçlisi, / benden mutlusu nice mutlu insan içinde ?”³²

Catullus ilk dizelerde arkadaşının kendisi için değerini ve arkadaşlıklarının derecesini belirtmiştir. Sonraki dizelerde onunla hasret gidereceğini, onun, kaldığı yerler hakkında anlatacaklarını ilgiyle dinleyeceğini, kavuşmanın mutluluğunu dile getirmiştir. Şiir, Homeros’un dizelerinde olduğu gibi beklenen yolcunun gelmesinden sonra söylendiği için, şair şiirinde tanrıların huzurlu yolculuğu sağlamadaki etkinlikleri üzerine anlatıya yer vermemiştir.

Agustus dönemi şairi Horatius’un lirik şiirlerinde *epibaterion* dizeleri Roma’nın geleneksel inançlarıyla ve değer yargılarıyla karışmıştır. Şair dostuna kavuşmanın mutluluğunu dile getirirken Romalılar için kehanet, adak, tütsü gibi inançların ne denli önemli olduğunu da vurgulamıştır. Horatius, Augustus’la birlikte İspanya seferinden dönen Numida’nın dönüşü onuruna yapılacak şöleni konu alan *Carm.*, I. XXXVI.’da, tanrıların dönüşü sağlamadaki etkinliğini hatırlatmak için adağını yerine getirdiğini ilk dizelerde ifade etmiştir:

“Numidia’yı koruyan tanrıları, tütsüyle, lyralarla, adak dananın kaniyle hoşnut ediyor. Numidia, İspanya’nın en uzak köşelerinden yurduna döndü, artık sevgili dostlarını kucaklıyor, öpüyor”(*Carm.*, I, XXXVI,5-9).

Horatius, Roma’dan uzakta Gallia’da³³ bulunan Augustus’un dönmesini arzuladığını belirtmek ve onu övmek, yüceltmek amacıyla yazdığı *Carm.*, IV, 5’te *epibaterion* öğelerini asıl konunun yanında süsleme amaçlı kullanmıştır. Rodos’la Girit adası arasındaki Carpathus adasına ve denizdeki şiddetli lodosa değinmiş, bu zorlu yoldan geçen yolcuları bekleyenlerin doğa olayları için kehanete başvurduklarını, uygun hava koşullarını sağlamaları için tanrılara yakardıklarını, adak adadıklarını belirtmiştir.

“Lodos’un kıskanç esintisiyle Carpathus denizinin ötesinde bir yıldan daha uzun süre rahat evinden uzakta olan oğlunu annesi adaklarla, türlü

³² Valerius Catullus, 1999: 32-33.

³³ Augustus İ.Ö. 16-13 yılları arasında Gallia’dadır ve başarılıdır. Bu başarıları Horatius, dizelere dökmüştür (*Carm.*, IV, 2.; *Carm.*, IV ,6). Ozan *Carm.*, IV, 2 şiirinde bu yüce, Augustus’un başarıları ve ona övgülerle dolu konuyu kendisinden *epinikon* (zafer türküsü) biçiminde işlemesi istendiğinde *recusatio* öğelerine yer verip, olayın büyüklüğünü ve önemini, Romalılar arasında yarattığı sevinç iyece vurgulamıştır.

yakarılarla nasıl çağırırsa ve nasıl gözünü ayırmazsa girintili çıkıntılı kıyılarından”(Carm., IV,5,9-16)

Horatius, bu *epibaterion* dizelerini Augustus yolculuğa çıkmadan önce yazdığı için tanrıların yolculuktaki etkinliğini tanrı adı vermeden genel olarak vurgulamıştır.

Gümüşçağda Papinius Statius *propemptikon* öğeleriyle başladığı *Silvae* adlı yapıtının III, 2, 128 ve devamında *epibaterion* öğelerine yer vermiştir. Dizeler gelenin yolunu gözleme, onunla kucaklaşma ve gelenle olup bitenler, gördüğü yerler üzerine konuşma motiflerini içermektedir:

“Caesar’ın seni yüceltmek için bitmiş olan savaştan çekilme emrini vereceği gün gelecek ve biz yeniden bu kıyılarda beklerken azgın dalgaları göreceğiz, çeşit çeşit yeller çıkmasını yakaracağız. Ben hoş giden Iyramın sesinde ne kadar adak adayacağım! Sen kucaklaşırken beni omuzlarında kaldırdığında, gemiden kurtulmuş olan seni yüreğimde hissedeceğim. Döndüğünde yıllardır olanları uzun uzun konuşacağız. Sen hızlı Euphrates’i, ece Bactra’yı, eski Babylon kutsallığını, Zeugma’yı ve Roma’nın barış yolunu anlatacaksın” (*Silvae*, III, II, 128-138)

Dizelerde şair, deniz kenarında bekleyerek arkadaşının yolunu gözlerken deniz yolculuğuna uygun yellerin esmesi için tanrılara yakardığını, adak adadığını belirtmiş, gelenle kucaklaşma anını ve duyulan sevinci şiirsel anlatıyla işlemiş, yolcunun geldiği yerleri, olup biteni anlatmasını arzulamıştır.

Epibaterion dizelerinin temel öğelerinden biri olan gelenin onuruna düzenlenecek şölen ve dönüşü sağlayan tanrıları hoşnut etmek için onlara sunu sunulması aşağıdaki örneklerde çok iyi işlenmiştir:

Martialis VIII. kitabın XLV. şiirinin ilk dizesinde Flaccus’a seslenerek Priscus Terentius’un Aetna’dan döndüğünü haber vermiştir. İkinci dizeden sonra dönüşünün onuruna düzenlenecek şölende konuklara şarap sunulacağını bildirmiştir:

“Ey Flaccus, Priscus Terentius Aetna kıyısından bana dönüyor.

Bu günü süt beyazı değerli taş belirlesin; Yumuşak bir bezden süzülen şarap küçük testiden boşalsın.” (XLV,1-4)

Martialis dizelerde sunudan söz etmemiş ama şölende kaliteli şarap ikram edileceğini belirtmekle şölene özen gösterildiğini vurgulamıştır.

Çıkarımlar

Yunan ve Roma edebiyatında yolculuk öncesi oluşturulan *propemptikon* şiirinde üzüntü, kaygı, çaresizlik duyguları iç içedir. Şairler üzüntülüdürler,

çünkü sevdikleri, değer verdikleri kişiler uzaklara gideceklerdir; kaygılıdırlar, çünkü yolcunun yolda karşılaşacağı tehlikeler belirsizdir; çaresizdirler, çünkü yolculuk sırasında tehlikelerle karşılaşan yolcu için yapabilecekleri bir şey yoktur. Bu durumda kendilerine düşenin ancak yolcuyla caydırmaya çalışmak olduğunu düşünmüşlerdir. Ayrıca dizelerde, söylencesel anlatımda denizle ilgili ve denizdeki hava koşullarıyla ilgili olan tanrıların yolculuk üzerindeki etkisi de vurgulanmıştır. Şairler, tanrılara yolculuğun iyi geçmesini sağlamaları için yakarmışlardır ya da fazla yaygın olmasa da, yolcu için kötü dilekte bulunmuşlardır.

Epibateron dizeleri ise sevinç ve kaygı duygusuyla düzenlenmiştir. Eğer dizeler yolculuk başlamadan söylenmişse, dizelerde tanrılara adaklar adanmasını hatılatan ifadeler yer verilmiştir. Böylece yolculuğun tanrıların da yardımı ile huzur içinde tamamlandığı belirtilmiştir. Gelen yolcu ile kucaklaşma anı ve hasret giderme de *epibateron* şiirinin öğeleri arasındadır. Gelenin onuruna verilecek şölen ve adakların yerine getirilmesi de dizelerde görülen belli başlı konulardandır.

Yolculuk konulu her iki şiir biçiminde de şairlerin konuyu ele alışları, işleyiş biçimleri farklı olsa da yer verdikleri öğeler hemen hemen aynıdır. Bu da gençlere eğitimleri sırasında, retorik ve şiir bilgileri öğretilirken *propemptikon* ve *epibaterion* şiirlerinin nasıl oluşturulduğu konusunun da işlendiği kanısını iyice güçlendirmektedir.

KISALTMALAR

<i>Aen.</i>	Aeneis
<i>Am.</i>	Amores
<i>Met.</i>	Metamorphoses
<i>Carm.</i>	Carmina
<i>Geor.</i>	Georgica
<i>Sil.</i>	Silvae
<i>Epod.</i>	Epodes
<i>Hor.</i>	Horatius
<i>Prop.</i>	Propertius
<i>Ovid.</i>	Ovidius
<i>gr.</i>	Grammar

KAYNAKÇA

- ÇELGİN, Güler. (2000). *Örneklerle Hellenistik Çağ Şiiri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- GRIFFIN, Jasper. (1986). *Latin Poets and Roma Life*. London: University of North Carolina Press.
- ELDER, J. P. (1952). "Horace, C., I, 3" *The American Journal of Philology*. 73(2): 140-58.
- HOMEROS. (1987). *İlyada* (Çev. Azra Erhat- A.Kadir). İstanbul: Sander Yayınları.
- HOMEROS. (1987). *Odysseia*. (Çev. Azra Erhat- A.Kadir). İstanbul: SanderYayınları.
- HUXLEY, H. (1952). "Storm and Shipwreck in Roman Literature". *Greece and Rome* 21:117-124.
- KENNEY, E. J. and w.v. Clausen. (1983). *The Cambridge History of Classical Literature: Volume 2, Latin Literature, Part 4, The Early Principate: Latin Literature v. 2*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MCKEOWN, J. C. (1989). *Ovid: Amores Text, Prologomena and Commentary*. Liverpool: Francis Cairns Publication.
- MENANDER, Rhetor. (1981). (Tr. by D. A. Russell and N. G. Wilson). Oxford: Clarendon Press.
- MULROY, David; (1994). *Horace's Odes and Epodes*. Translated with an Introduction and Commentary. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- NISBET, R. G. M., and M. Hubbard. (1970). *A Commentary on Horace Odes I*. Oxford: Oxford University Press.
- OVIDIUS NASO, P. (1996). *Amores*. (Tr. by Grant Showerman). Loeb Classical Library. Cambridge: Harvard University Press.
- OVIDIUS NASO, P. (1999). *Metamorphoses*. (Tr. by Frank Justus Miller) Loeb Classical Library. Cambridge: Harvard University Press.
- PAPINIUS STATIUS, P. (1982). *Silvae*. (Tr. by J. H. Mozley). Loeb Classical Library. Oxford: Harvard University Press.
- PETRONIUS, A. (2003). *Satiricon*. (Çev. G. Özaktürk). Ankara: Dost Yayınları.
- PROPERTIUS, S. (1999). (Tr. by G.P. Goold). Loeb Classical Library. London: Harvard University Press.
- SAPPHO. (1992). (Tr. by David A. Campbell), Loeb Classical Library. Cambridge: Harvard University Press.
- TIBULLUS, A. (2001). *Sevgi Şiirleri*. (Çev., G. Varınlıoğlu, M. Özaktürk ve H. Dönmez). Ankara: Kültür Bakanlığı.

- THEOCRITUS. (1964). (Tr. by J. M. Edmonds) Loeb Classical Library. Cambridge: Harvard University Press.
- THEOKRITOS. (1949). *Yunan Çoban Şiirleri*. (Çev. Suat Sinanoğlu). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- TULLIUS CICERO, M. (2003). *Pompeius'un Yetkisi Hakkında*, (Çev. Ü. F. Telatar). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- TRANQUILLUS SUETONIUS, G. (2006) *Gramerciler ve Retorik Ustaları/Şairler Üzerine*. (Çev. Bediha Demiriş). İstanbul: Homer Yayınları.
- TRANQUILLUS SUETONIUS, G. (2008). *On İki Caesar'ın Yaşamı*. (Çev. G. Özaktürk ve F. Telatar). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- VALERIUS CATULLUS. (1999). (Çev. G. Varınlıoğlu). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- VALERIUS MARTIALIS, M. (1993). (Tr. by D.R. Shackleton Bailey), Loeb Classical Library. Cambridge: Harvard University Press.
- VERGILIUS MARO, P. (1998). *Aeneis*. (Çev. Türkan Uzel). Ankara: Öteki Yayınları.
- VERGILIUS MARO, P. (1998). *Georgica*. (Çev. Türkan Uzel). Ankara: Öteki Yayınları.